XALQARO QIYMAT ZANJIRLARIGA INTEGRATSIYALASHUV ORQALI O‘ZBEKISTONDA YOSHLAR BANDLIGINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI

Abdujabborov Akmal
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti “Iqtisodiyot va menejment” kafedrasining tayanch doktoranti
Tel.: +998 99 044 44 77 | E-mail: akmal_abdujabborov@tsuos.uz

Annotatsiya. Maqolada xalqaro qiymat zanjirlariga qo‘shilishning O‘zbekistonda yoshlar bandligini kengaytirish imkoniyatlari o‘rganiladi. Rasmiy tashqi savdo statistikasi va xalqaro tadqiqotlar asosida mahalliy korxonalarning yetkazib beruvchilar tarmog‘iga kirishiga to‘sqinlik qiluvchi omillar tizimlashtiriladi. Natijada integratsiya vositalari, kasbiy tayyorgarlik va bandlik ko‘rsatkichlarini bog‘lovchi amaliy yondashuv taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: xalqaro qiymat zanjirlari, yoshlar bandligi, eksport, ishlab chiqarish kooperatsiyasi, kasbiy ko‘nikmalar, integratsiya, savdo xarajatlari.

KIRISH

Xalqaro integratsiyaning bandlikka ta’siri faqat eksport tushumi bilan o‘lchanmaydi. Mahalliy korxonalar tashqi bozorlarga tayyor mahsulot, butlovchi qism yoki xizmat yetkazishi mumkin. Bu faoliyatlarda yosh xodimlar uchun talab etiladigan malaka va ish o‘rni barqarorligi turlicha. Demak, eksport hajmi bilan bir qatorda ishlab chiqarishdagi vazifalar va bandlik sifati ham baholanishi kerak.

Jahon banki xalqaro qiymat zanjirlari samaradorlik va sifatli bandlik uchun imkoniyat yaratishini, ammo bu natija avtomatik emasligini qayd etadi [8]. D. Rodrik zamonaviy texnologiyalar malakali mehnatga talabni oshirishi, foyda esa ishchi guruhlari o‘rtasida notekis taqsimlanishini ko‘rsatadi [5].

Maqsad – qiymat zanjirlariga kirish shartlarini yoshlar bandligi bilan bog‘lovchi amaliy tanlash tartibini ishlab chiqish.

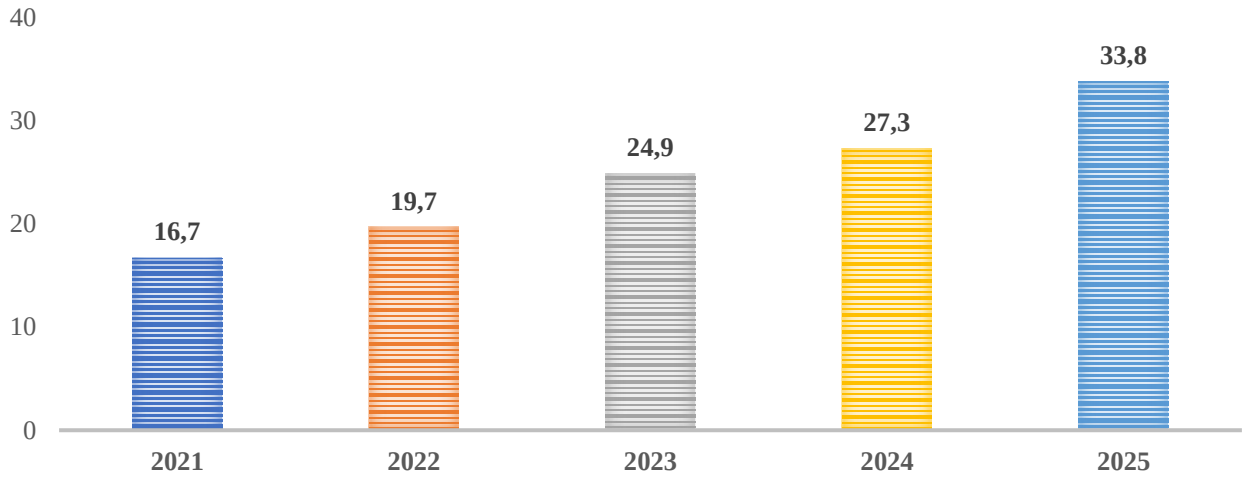
MATERIALLAR VA METODLAR

Materiallar: 2021–2025-yillar eksporti va 2025-yildagi asosiy bozorlar bo‘yicha rasmiy statistika [3; 4], Jahon banki memorandumi [9] hamda qiymat zanjirlariga oid ishlar [6; 8]. Nazariy asosni korxonalar geterogenligi [2], savdo xarajatlari [1] va texnologiya transferi [6] haqidagi qarashlar tashkil etadi.

Tavsifiy solishtirish, qiyosiy tahlil va funksional tasniflash usullari qo‘llanildi. Kuzatuv birligi sifatida «mahalliy korxona – xorijiy buyurtmachi – ishlab chiqarish vazifasi» uchligi olindi. Unda standart, yetkazib berish muddati, kadrlar malakasi va buyurtma davomiyligi baholanadi. Eksport statistikasi yosh xodimlar ulushini bevosita o‘lchamagani sababli ishda miqdoriy sababiy ta’sir emas, tekshirishga yaroqli tashkiliy model taklif etiladi.

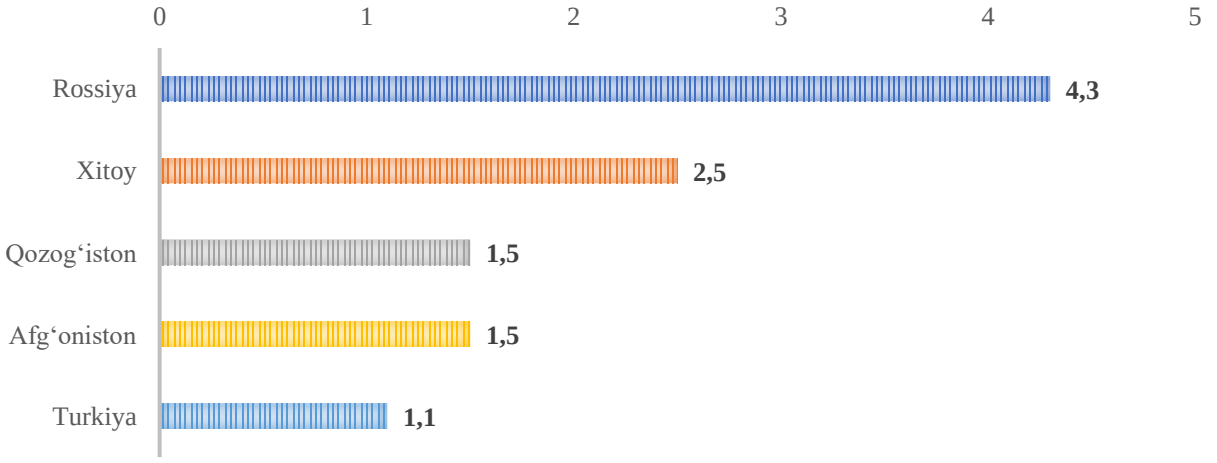
NATIJALAR

Rasmiy statistikaga ko‘ra, O‘zbekiston eksporti 2021-yildagi 16,7 mlrd AQSH dollaridan 2025-yilda 33,8 mlrd dollarga yetgan (1-rasm). Biroq bu ko‘rsatkichdan yoshlar bandligining o‘zgarishini bevosita aniqlab bo‘lmaydi [4].

1-rasm. O‘zbekiston eksportining 2021–2025-yillardagi dinamikasi, mlrd AQSh dollari[6]

2025-yildagi yirik eksport yo‘nalishlari Rossiya, Xitoy, Qozog‘iston, Afg‘oniston va Turkiyadir (2-rasm) [3]. Bozor ko‘lami kooperatsiya imkoniyatiga teng emas: buyurtmachi standarti va yetkazib berish intizomi alohida tekshiriladi. Iqtisodiy integratsiya bo‘yicha dastur tuzishda bozorning mutlaq hajmidan tashqari o‘rta va kichik korxonalar uchun subpudrat buyurtmalarining mavjudligi, takroriy yetkazib berish ehtimoli hamda xaridorning malaka talabini e’tiborga olish zarur. Aynan shu shartlar yosh mutaxassislar uchun muntazam daromad manbaini yaratishga yaqinroq mezon sanaladi.

2-rasm. O‘zbekiston eksportining beshta asosiy yo‘nalishi, 2025-yil, mlrd AQSH dollari[7]

Savdo to‘siqlarini kamaytirish vositalari yoshlar bandligi indikatorlari bilan bog‘landi (1-jadval). Texnik va tashkiliy choralarni baholashda korxonaning real buyurtmalari hamda xodimlarning ishda qolishiga alohida e’tibor qaratildi.

[6] Milliy statistika qo‘mitasi [4] ma’lumotlari asosida tuzildi. 2025-yil dastlabki ma’lumot.
[7] Milliy statistika qo‘mitasi [3] ma’lumotlari asosida tuzildi.

Jadval 1

Qiymat zanjirlariga kirishdagi to‘siqlar, integratsiya vositalari va bandlik mezonlari[8]

To‘siq	Integratsiya vositasi	Bandlik indikatori
Texnik standart va sertifikat	Sinov natijalarini tan olish, laboratoriya hamkorligi	Buyurtmalar; sifat nazoratidagi ish o‘rinlari
Yetkazib berishdagi uzilish	Tranzit va bojxona tartiblarini soddalashtirish	Buyurtma davomiyligi; ishlab chiqarish smenalari
Xorijiy xaridorga ulanish sustligi	Yetkazib beruvchilar tarmog‘i, B2B kooperatsiya	Yangi shartnomalar; amaliyotdan ishga o‘tgan yoshlar
Malaka va texnologiya tafovuti	Qo‘shma o‘quv dasturi, mentorlik, texnologiya transferi	Yangi malaka; 6-12 oylik ishda qolish

Tartib quyidagicha: tarmoq va buyurtmachi tanlanadi; yetakchi cheklov aniqlanadi; korxona va ta’lim tashkiloti maqsadli o‘quv modulini ishlab chiqadi. Natija o‘qitilganlar soni bilan emas, ishga joylashish va ishda saqlanish bilan baholanadi.

MUHOKAMA

Bandlikka ta’sir tarmoq va korxona turiga bog‘liq. Oddiy ishlab chiqarish vazifalari ish o‘rinlarini tezroq yaratishi mumkin, ammo uzoq muddatli samara texnik, logistika va raqamli kompetensiyalarni egallashga ham bog‘liq [5; 6]. Jahon bankining qiymat zanjirlaridagi ish o‘rinlariga oid sharhida ham natijalar tarmoq xususiyatlari, korxona darajasi va mehnat bozoridagi cheklovlarga bog‘liqligi ko‘rsatilgan [7]. Shuning uchun bitta eksport shartnomasi imzolanishini ham, bir martalik qisqa o‘quv kursini ham mustaqil bandlik samarasi deb hisoblash noto‘g‘ri.

Savdo xarajatlari kamayishi bandlik o‘sishini kafolatlamaydi: korxona buyurtmalarni oshirish bilan birga ishlab chiqarishni avtomatlashtirishi ham mumkin. Shu bois monitoringda eksport hajmi, yaratilgan ish o‘rinlari, yoshlar ulushi va ularning ishda qolishi alohida o‘lchanishi zarur.

Jahon banki O‘zbekistonda eksportchi korxonalar ulushi pastligini qayd etadi [9]. Shu sharoitda «bir tarmoq – bir kooperatsiya hamkori – bir kompetensiya paketi» tamoyili sinov loyihalarining natijasini nazorat qilishga xizmat qilishi mumkin.

XULOSA

Qiymat zanjirlariga qo‘shilish yoshlar bandligi uchun imkoniyat yaratadi, ammo natija korxona va kadrlar tayyorgarligiga bog‘liq. Maqolada bozorni tanlash, yetakchi to‘siqni aniqlash, kasbiy tayyorgarlik va bandlik monitoringini bog‘lovchi model taklif etildi. Uni sinash uchun korxona buyurtmalari va ish o‘rinlari haqidagi mikro ma’lumotlar talab qilinadi. Eksport hajmining o‘sishi esa yoshlar bandligining oshganini o‘z-o‘zidan isbotlamaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

[8] Muallifning [1; 2; 6; 8; 9] asosidagi taklifi. Natijalar empirik tasdiqlangan baholar emas, monitoring indikatorlaridir.

[1] Anderson J. E., van Wincoop E. Trade Costs // Journal of Economic Literature. – 2004. – Vol. 42, № 3. – P. 691–751. – DOI: 10.1257/0022051042177649.

[2] Melitz M. J. The Impact of Trade on Intra-Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity // Econometrica. – 2003. – Vol. 71, № 6. – P. 1695–1725. – DOI: 10.1111/1468-0262.00467.

[3] O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston 2025-yilda eng ko‘p qaysi davlatlarga mahsulot eksport qilgan? – 09.02.2026. – URL: https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/66743-zbekiston-2025-jilda-eng-k-p-ajsi-davlatlarga-ma-sulot-eksport-ilgan-2 (murojaat sanasi: 27.10.2026).

[4] O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston eksporti 35 yilda qariyb 19 barobarga oshgan. – 18.03.2026. – URL: https://qrstat.uz/uz/matbuot-xizmati/qo-mita-yangiliklar/20434-o-zbekiston-eksporti-35-yilda-qariyb-19-barobarga-oshgan (murojaat sanasi: 28.10.2026).

[5] Rodrik D. New Technologies, Global Value Chains, and Developing Economies. – Cambridge, MA : NBER, 2018. – Working Paper № 25164. – DOI: 10.3386/w25164.

[6] Taglioni D., Winkler D. Making Global Value Chains Work for Development. – Washington, DC : World Bank, 2016. – DOI: 10.1596/978-1-4648-0157-0.

[7] World Bank. Jobs in Global Value Chains // Jobs Notes. – 2017. – № 1. – URL: https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/27263 (murojaat sanasi: 28.10.2026).

[8] World Bank. Uzbekistan: Country Economic Memorandum. Fostering Private Sector-Led Growth and Global Integration. – Washington, DC : World Bank, 2025. – URL: https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/cem-2025 (murojaat sanasi: 26.10.2026).

[9] World Bank. World Development Report 2020: Trading for Development in the Age of Global Value Chains. – Washington, DC: World Bank, 2020. – URL: https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2020 (murojaat sanasi: 20.10.2026).

INNOVATSION TADQIQOTLARDA SUN’IY INTELLEKT VA STATISTIK USULLARNING AHAMIYATI

Ergashev Sharafudin Shavkatovich
Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti, *Kompyuter tizimlari va ularning dasturiy ta’minoti yo‘nalishi magistranti*
codenerd.sher@gmail.com

Kirish. Bugungi kunda innovatsiyalar iqtisodiy o‘sish va raqobatbardoshlikning asosiy omiliga aylangan. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, yalpi ichki mahsulot o‘sishining muhim qismi ilmiy tadqiqotlar,